

ФОРМУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ МОДЕЛІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Руснак А.В.

Херсонський державний аграрний університет

У статті обґрунтоване значення формування інвестиційної моделі сталого розвитку сільських територій регіонів України. У її структурі виділені джерела, види, механізми, чинники, пріоритетні напрями інвестицій. Визначені об'єктивні та суб'єктивні проблеми інвестування. Розроблені механізми його здійснення, особливо на рівні державної підтримки. Враховані регіональні особливості формування інвестиційної моделі сталого розвитку сільських територій. **Ключові слова:** інвестиційна модель, сільські території, сталий розвиток, формування, сільське господарство, державна підтримка, регіони, соціальні інновації, управління.

Постановка проблеми. Формування ефективної моделі інвестування сталого соціально-економічного розвитку сільських територій залишається актуальною проблемою аграрної політики України. Економічна активність, рівень та якість життя населення в сільських регіонах країни є досить низькими, що обумовлюється багатьма негативними чинниками. Економічну, соціальну та екологічну ситуацію значно погіршують кризові явища в аграрній галузі національного господарського комплексу.

Пріоритетним напрямом вирішення складних соціально-економічних проблем на селі є залучення значних інвестиційних ресурсів [1, с. 245]. Проте внаслідок дії низки несприятливих чинників, таких як недостатня кількість та обмеженість власних, залучених та позикових інвестиційних джерел, низька інвестиційна привабливість та недостатній рівень розвитку інфраструктури села, нестабільність та невизначеність ринкового фінансового середовища в країні, вказаний напрям залишається нереалізованим. Тому обґрунтування додаткових заходів та ресурсів для подальшого залучення інвестицій та забезпечення сталого розвитку сільських територій України, їх ефективного використання та розробка відповідного механізму реалізації є невідкладним завданням.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями активізації інвестиційних процесів в межах сільських територій присвятили свої дослідження вітчизняні та зарубіжні вчені. В Україні вивченню та вирішенню проблеми залучення інвестиційних ресурсів до економіки сільських територій та дослідження інвестиційного забезпечення села приділяють увагу такі вчені: П.Т. Саблук, М.І. Кісіль, А.В.Ключник, І.В.Ксьонжик, А.М. Стельмащук, І.В. Гончаренко, О.І. Павлов та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Однак, попри посилену увагу і вагомий внесок науковців у вирішення вказаного завдання, деякі аспекти зазначеної проблеми, а саме: наукове обґрунтування джерел, форм, механізмів та напрямів залучення достатньої кількості інвестиційних ресурсів та формування сприятливих регіональних умов інвестування розвитку сільських територій України для їх відродження та сталого розвитку все ще залишаються не вирішеними.

Мета статті. Основною метою цієї роботи є обґрунтування інвестиційної моделі сталого розвитку сільських регіонів країни з визначенням джерел, форм, напрямів та механізмів інвестування та врахуванням регіональних особливостей функціонування.

Виклад основного матеріалу. Інвестування сільської економіки повинне керуватися певними

пріоритетами сталого розвитку та доцільності. Інвестиції не мають забезпечувати тільки «бюджети проїдання», тобто соціальні виплати, бюджетування закладів соціальної інфраструктури та житлово-комунального господарства. Мова йде насамперед про підтримку сільськогосподарського виробництва як основного системоутворюючого чинника, функціонування якого збирається на масштабне ресурсокористування та ресурсозбереження.

Отже, конкурентоспроможність сільських територій визначається станом використання природних ресурсів, зокрема збереження їх природних якостей і зміцнення екологічної безпеки. Постають дві взаємопов'язані проблеми: перша – вплив обмеженості природних ресурсів на їх використання і розвиток суспільного виробництва, зростає забруднення середовища; друга – необхідність розробки комплексу заходів щодо ліквідації цієї небезпеки для подальшого розвитку суспільства. Сучасний стан взаємодії людини і природи характеризується двома протилежними моментами:

- 1) науково-технічна революція створює широкі, можливості для перетворення природи;
- 2) вони викликають вкрай несприятливі наслідки в природних системах.

Ці наслідки, надзвичайно погіршують умови життя самих людей. Стратегічні й тактичні завдання України, а саме намагання інтегруватися до європейського співтовариства, роблять економічне зростання за рахунок наукових здобутків та їх технологічного застосування однією з найактуальніших проблем. Проте інноваційні процеси стримуються цілою низкою організаційних, фінансових та правових чинників, а сама українська економіка продовжує базуватись на сировинному та низько-технологічному устрої. Тривала економічна криза, тягар соціально-економічних проблем, гострота регіональних диспропорцій – ці реалії сучасного українського сільського життя викликають необхідність їх подолання, що неможливо без активізації інноваційно-інвестиційної діяльності.

За Законом України «Про інноваційну діяльність» до інновацій відносять конкурентоспроможні технології, продукцію, послуги й управлінські підходи на підтримку виробництва, бізнес-процесів і маркетингово-комерційних заходів, які спрямовуються на досягнення суттєвого структурного та якісного поліпшення у виробничій чи соціальній сферах.

Дотримуючись класичного визначення інновації як нової функції виробництва, вона «досягається не шляхом дрібних поліпшень старого устаткування чи наявної організаційної схеми, а через введення нових засобів виробництва чи систем його організації» [3, с. 122]. Інновації в аграрній сфері забезпе-

чують розширення пропозиції для аграрного ринку, зростання якості продуктів сільськогосподарських підприємств, досягнення високої продуктивності сільської праці, та сприяють підвищенню кваліфікаційного рівня кадрів. Результати впровадження інновацій віддзеркалюються в збільшенні обсягу продаж, зниженні собівартості продукції, зростанні фондоозброєності та продуктивності праці, підвищенні рентабельності роботи й інших виробничо-фінансових показників діяльності аграрних підприємств, а також соціально-економічного розвитку сільських територій.

Перехід до інноваційної моделі розвитку потребує значних інвестицій, які треба найбільш оптимально залучати і використовувати для впровадження нововведень. З точки зору фінансів, інвестиції – всі види активів (коштів), що вкладаються в економічну діяльність з метою отримання доходу, а з точки зору економіки, інвестиції – це витрати на створення, розширення і технічне переозброєння основного і неосновного капіталу [4, с. 256].

Одним із основних елементів соціальної сфери села є соціальна інфраструктура, яку необхідно розвивати на основі інноваційно-інвестиційної діяльності. У загальному розумінні соціальна інфраструктура села є системою елементів сільського середовища проживання, що виконує функцію забезпечення умов для відтворення населення. В цьому розумінні соціальна інфраструктура села – це не просто сфера обслуговування сільського населення, що необхідна для задоволення ряду традиційних потреб селян, але, більшою мірою, це певний механізм координації існуючих характеристик сільського способу життя, направлений на формування перспективних соціальних форм життєдіяльності сільського населення.

Функції галузей соціальної інфраструктури різні. Одні з них задовольняють духовні потреби людей (освіта, наука, культура, охорона здоров'я, рекреація і т.д.), а інші – фізичні (торгівля і громадське харчування, побутове обслуговування). Саме тому соціальна інфраструктура має економічне і соціальне значення для розвитку суспільства. Економічне її значення виявляється у тому, що вона надає послуги, необхідні для відтворення робочої сили, зростання продуктивності її праці. Соціальна роль даної сфери полягає у підвищенні рівня і поліпшенні умов життя людей. Політика розвитку сільських територій включає як сільськогосподарський, так і загальноекономічний, соціальний розвиток, диверсифікацію виробництва, сприяння розширенню підприємництва та раціональне управління навколишнім середовищем.

Особливої уваги вимагає розвиток сільської інфраструктури, промисловості по переробці сільськогосподарської продукції, місцевих ремесел і сфери послуг. Головна мета політики розвитку сільських територій – створення на основі розгортання інноваційно-інвестиційної діяльності умов для забезпечення достатньо високого рівня сфери послуг, досягнення визначених суспільством стандартів рівня життя, зростання економічної ефективності виробництва і довгострокового управління навколишнім середовищем. Таким чином, інноваційно-інвестиційне забезпечення ефективно працюючих підприємств в сільському господарстві, а також сервісних формувань на селі сприяє зайнятості населення і зміцненню економічних основ сільських територій.

Одним із гальмуючих чинників сталого розвитку сільських територій є їх недостатня інвестиційна привабливість та низька ефективність використання інвестиційних ресурсів. Основний зміст інвести-

ційного забезпечення сталого розвитку сільських територій – це сукупність ресурсів і заходів, умов необхідних для здійснення відповідного ефективного інвестування, що забезпечить відродження і сталий розвиток села [2, с. 38]. Вагоме значення має фінансове забезпечення інвестиційних процесів.

Інвестиційна сфера сільських територій є відкритою інвестиційною системою, внутрішня структура якої складається з сукупності взаємопов'язаних об'єктів інвестування та суб'єктів інвестиційної діяльності (інвесторів і користувачів), що здійснюють інвестиційну діяльність на даній території. На вході такої системи знаходяться зовнішні інвестиції, як в матеріальній, так і в грошовій формі, а на виході – поступаючий за її межі дохід від експлуатації введеного об'єкту інвестицій, продукція і послуги. Для розвитку сільської громади її інвестиційна сфера є найважливішим компонентом, вона є підсистемою системи економічного розвитку. В цій сфері формується внутрішня пропорція між інвестиціями і їх соціальною та економічною віддачею, накопиченням і споживанням, капітальними вкладеннями та приростом основних фондів [6, с. 130].

Суб'єктами інвестиційної діяльності на сільських територіях є інвестори (вкладники, покупці, замовники, кредитори і т.д.) та користувачі об'єктів інвестування (юридичні і фізичні особи та місцеві органи влади). Інвестиції, як об'єкти інвестиційної діяльності, мають подвійний характер. Будучи, з одного боку, інвестиційними ресурсами, вони виражають невикористаний для споживання дохід. З іншого боку, це витрати (вкладення), що дають приріст вартості майна. Як ресурси можуть виступати грошові кошти; матеріальні цінності; нематеріальні активи (майнові, інтелектуальні та інші права).

Деталізація класифікації фінансових джерел інвестиційного забезпечення сталого розвитку сільських територій, дозволяє визначити можливі механізми додаткового інвестування. Отже, джерелами фінансового інвестиційного забезпечення сільських територій можуть бути:

1. Власні (приватні) – вкладення, що здійснюються громадянами і підприємствами недержавних форм власності, що знаходяться на сільській території.

2. Державні – вкладення, здійснювані центральними і місцевими органами влади і за рахунок бюджетних коштів, позабюджетних фондів і позикових засобів, а також державними підприємствами і установами за рахунок власних і позикових засобів у вигляді фінансування регіональних програм.

3. Залучені – вкладення, здійснювані членами сільських домогосподарств, іноземними громадянами, державами і міжнародними організаціями на безоплатній основі у вигляді цільового фінансування.

4. Позикові (кредитні) – вкладення, здійснювані за рахунок довгострокових і короткострокових кредитів, позичок.

5. Змішані – джерела, отримані в результаті державно-приватного партнерства та соціальної відповідальності великих міжнародних агрокорпорацій та агрохолдингів.

Перед сільськими територіальними громадами, так само як перед районами, регіонами і державою в цілому, стоїть складне і багатопланове завдання реалізації передумов інвестиційного підйому. Не дивлячись на наявні позитивні тенденції, інвестиційна ситуація була достатньо нестійкою. Це пояснювалося в першу чергу наявністю в сільському господарстві та соціальній інфраструктурі села цілого ряду проблем, що накопилися. До них відносяться низька конкурентоспроможність вітчиз-

няної сільськогосподарської продукції, структурні деформації економіки, зношення основних виробничих фондів, низька сприйнятливості реального сектора економіки, нестійкий фінансовий стан багатьох підприємств [5, с. 156].

Інвестиційне погравлення багато в чому було пов'язане із сприятливою кон'юнктурою на світових сировинних ринках. Зміцнення гривні, вичерпання у зв'язку з цим девальваційного післякризового ефекту, вело до погіршення положення експортерів і вичерпання потенціалу імпортозаміщення. Відбувалося закріплення сировинної спрямованості економіки, що обмежувало можливості стійкого перспективного зростання. Надлишок інвестиційних ресурсів спостерігався в переважно експортно-орієнтованих галузях при їх дефіциті в інших. В першу чергу, це відноситься до галузей сільського господарства і, особливо, його соціальної інфраструктури.

Особливо важливою стає роль держави при подоланні інвестиційного спаду. Держава може застосувати різні форми своєї участі в інвестиційному процесі. Найважливішим з них є регулювання інвестиційного ринку. В той же час і в ринковій економіці держава є безпосереднім інвестором, що виконує достатньо важливу роль в розвитку економіки. В першу чергу вона інвестує бюджетні кошти в ті сегменти економіки, які є непривабливими для приватних інвесторів з точки зору отримання доходів, але мають важливе соціальне і державне значення. Для України це, насамперед, сільські території, особливо їх соціальна сфера.

У сільських регіонах України необхідна активізація діяльності місцевої влади, спрямованої на формування сприятливих умов співпраці з потенційними закордонними інвесторами. Боротьба за світові інвестиційні ресурси стає все більш жорсткою з огляду на зростання кількості претендентів з числа країн, які ставлять на меті прискорення економічного зростання. Аналіз світових тенденцій щодо здійснення ефективної політики залучення інвестицій, зокрема, іноземних, дозволяє систематизувати інструменти її реалізації та адаптувати до розвитку конкретної території [7, с. 126].

Зокрема, це реклама у засобах масової інформації, орієнтованих на висвітлення питань фінансового сектору; участь в інвестиційних виставках; реклама у виданнях, що висвітлюють питання економіки, окремої галузі, регіону, села; організація поїздок потенційних інвесторів з-за кордону в регіон або підприємців з регіону – за кордон; проведення семінарів з питань інвестиційних можливостей держави, регіону, села; застосування телемаркетингу або прямої розсилки; вивчення компаній – потенційних інвесторів з наступною презентацією їх інвестиційних можливостей; надання консультаційної допомоги в питаннях самого процесу здійснення інвестицій в Україні, регіоні, селі; впровадження процесів заповнення інвесторами документації та одержання ними дозволів; надання «післяінвестиційних послуг».

Механізм інвестиційного забезпечення стало-го розвитку сільських територій слід розглядати як систему економічних, організаційних, правових та управлінських методів, способів і процесів, які формують і впливають на порядок здійснення інвестиційної діяльності й протікання інвестиційних процесів на сільській території, що приведе до збалансованого, пропорційного економічних, соціальних, екологічних розвитку села [8, с. 6]. Визначений механізм як система, включає такі складові: законодавчо-нормативну, фінансову, організаційну, методичну і консультаційну.

Реалізація механізму інвестиційного забезпечення стало-го розвитку сільських територій великою мірою залежить від їх інвестиційної привабливості. Проте, формування сприятливого інвестиційного клімату, залучення іноземних та збільшення обсягів національних інвестиційних ресурсів в розвиток сільських територій стримує ряд негативних чинників, найгострішими серед яких є: недосконала та непослідовна інвестиційна політика держави, в якій переважають принципи залишкового виділення коштів на розвиток села, недосконалі механізми використання бюджетних коштів, несприятливі умови для розвитку бізнесу на селі, низька ліквідність інвестиційних ресурсів, недостатнє фінансування соціальної сфери села, нерозвиненість інвестиційної інфраструктури.

Значення державних інвестицій визначається не тільки їх обсягом, але і державними гарантіями, страхуванням, а також тим, що вони є орієнтирами для приватних інвесторів. Характерною особливістю сучасного етапу розвитку вітчизняної економіки є інвестування більшості галузей соціальної інфраструктури за рахунок власних та державних коштів. Приватні інвестиції не йдуть в соціальну сферу у зв'язку з великими ризиками і низькою прибутковістю. А деякі галузі соціальної інфраструктури взагалі є неприбутковими. Тому саме держава за наявності відносно вільних бюджетних ресурсів повинна вкладати їх в галузі (конкретні підприємства) соціальної інфраструктури села, що забезпечують розвиток сільських територій країни в цілому. У зв'язку з цим необхідно відзначити, що хронічний бюджетний дефіцит всіх рівнів навряд чи дозволить здійснювати такі державні інвестиції у відчутних розмірах в найближчій перспективі.

Бюджетна система України передбачає функціональні види витрат, що фінансуються з сільських бюджетів. У соціально-культурній сфері до них відносяться в першу чергу витрати по організації, утриманню і розвитку установ та організацій освіти, охорони здоров'я, культури, фізичної культури і спорту. У соціально-побутовій сфері – об'єкти інженерної інфраструктури, що знаходяться у власності чи у віданні сільських рад.

Інвестиції в такі об'єкти з бюджетів сільських громад можливі в тому випадку, якщо вони знаходяться у віданні органів місцевого самоврядування або використовують в своїй діяльності передане їм комунальне майно. В той же час об'єкти, що не передані із складу державного майна до складу комунального майна, повинні інвестуватися з районного або обласного бюджету. Цілий ряд об'єктів, залишаючись у власності держави, можуть бути передані у відання сільських громад. В цьому випадку фінансування їх діяльності, у тому числі і розвитку інвестиційних програм, може здійснюватися з сільських бюджетів, але держава, делегуючи повноваження сільським радам, має обов'язково передавати і відповідні кошти на їх здійснення.

Необхідною умовою ефективного використання інвестицій є дотримання так званого «золотого правила». Згідно цього правила, темпи зростання валового внутрішнього продукту, валового національного продукту, національного доходу, обсяги випуску сільськогосподарської продукції повинні складати більше 100% і випереджати темпи зростання інвестицій. При недотриманні «золотого правила» інвестиції використовуються неефективно.

Висновки і пропозиції. До пріоритетних завдань щодо підвищення інвестиційної привабливості сільських територій України ми відносимо: удосконалення державної інвестиційної політики

орієнтованої на повне забезпечення інвестиційних потреб села, позитивний динамічний розвиток соціальної сфери на основі забезпечення зайнятості та зростання доходів селян, оптимальне використання бюджетних інвестицій та удосконалення механізмів

державної інвестиційної підтримки сільського розвитку, удосконалення інституційної бази, яка сприяє розвитку інвестиційної діяльності, стимулювання інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання на селі та іноземних інвесторів.

Список літератури:

1. Гончаренко І. В. Соціально-економічний розвиток сільських територій регіону: проблеми теорії та практики: [монографія] / І. В. Гончаренко; НАН України. Інститут регіональних досліджень. – Львів, 2009. – 370 с.
2. Кісіль М. І. Стратегічні напрями інвестиційного забезпечення розвитку сільського господарства / М. І. Кісіль // Економіка АПК. – 2012. – № 9. – С. 36-39.
3. Ключник А. Формування і розвиток економічного потенціалу сільських територій України / А. Ключник. – Миколаїв: МДАУ, 2011. – 468 с.
4. Котенко Н. М. Формування джерел інвестиційної діяльності на сільських територіях / Н. М. Котенко // Інноваційна економіка. – 2012. – № 9 (35). – С. 255-258.
5. Малік М. Й. Про державне регулювання розвитку сільських територій / М. Й. Малік // Економіка АПК. – 2008. – № 2. – С. 156.
6. Попов В. М. Фінансове забезпечення сталого розвитку сільських територій / В. М. Попов // Вісник Білоцерківського ДАУ. – 2009. – Вип. 65. – С. 128-131.
7. Притула Х. М. Аналіз зовнішніх факторів розвитку сільських територій / Х. М. Притула // Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. – Вип. 21.10 – С. 124-131.
8. Трегобчук В. М. Інноваційно-інвестиційний розвиток національного АПК: проблеми, напрями і механізми / В. М. Трегобчук // Економіка України. – 2009. – № 2. – С. 4-12.

Руснак А.В.

Херсонский государственный аграрный университет

ФОРМИРОВАНИЕ ИНВЕСТИЦИОННОЙ МОДЕЛИ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ СЕЛЬСКИХ ТЕРРИТОРИЙ РЕГИОНОВ УКРАИНЫ

Аннотация

В статье обосновано значение формирования инвестиционной модели устойчивого развития сельских территорий регионов Украины. В ее структуре выделены источники, виды, механизмы, факторы, приоритетные направления инвестиций. Определены объективные и субъективные проблемы инвестирования. Разработаны механизмы его осуществления, особенно на уровне государственной поддержки. Учтены региональные особенности формирования инвестиционной модели устойчивого развития сельских территорий.

Ключевые слова: инвестиционная модель, сельские территории, устойчивое развитие, формирование, сельское хозяйство, государственная поддержка, регионы, социальные инновации, управление.

Rusnak A.V.

Kherson State Agrarian University

THE FORMATION OF THE INVESTMENT MODEL OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF RURAL TERRITORIES OF THE REGIONS OF UKRAINE

Summary

The article proves the importance of building a sustainable investment model of development of rural territories of the regions of Ukraine. In its structure, sources, types, mechanisms, factors, investment priorities. Defined objective and subjective problems of investments. Developed mechanisms for its implementation, especially at the level of state support. Take into account the regional features of formation of the investment model of sustainable development of rural territories.

Keywords: investment model, rural areas, sustainable development, formation, agriculture, government support, regions, social innovation, management.